

Toimistotilat

Internoidut-hankkeen toimistotilat sijaitsevat Kansallisarkiston Sörnäisten toimipisteen kuudennessa kerroksessa (Työpajankatu 6, PL 54, 00581 Helsinki). Käytettävissä on kaksi työhuonetta ja esihuone, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 50 m². Huoneissa on työpisteitä ja -asemia, hyllystöjä sekä tarpeellinen konttorivarustus.

Tiedote

Tiedotteessa selostetaan hankkeen edistymistä ja se lähetetään ohjausryhmän jäsenille sekä eräille yhteistyöhenkilöille muutaman kuukauden välein.

Vuosina 1944–46 internoidut Saksan ja Unkarin kansalaiset sekä Suomen kaksoiskansalaiset

19.9.1944 allekirjoitetun välirauhansopimuksen mukaan Suomen oli internoitava maassa olevat Saksan ja Unkarin kansalaiset. Viranomaiset antoivat internointia koskevat ohjeet 21.9.1944, jolloin internoinnin piiristä suljettiin pois seuraavat ryhmät:

- henkilöt, jotka samalla olivat myös Suomen kansalaisia ja heidän alle 15 -vuotiaat lapset
- suomalaissyntyiset naiset, jotka olivat koko ikänsä asuneet Suomessa, vaikka olivatkin avioliittonsa vuoksi aikaisemman kansalaisuussäädännön nojalla menettäneet Suomen kansalaisuuden
- henkilöt, joiden ennen 22.9.1944 oli katsottava menettäneen Saksan tai Unkarin kansalaisuutensa niin selvästi, etteivät ole voineet saada em. maiden passia
- alle 15-vuotiaat lapset, joiden kumpikaan vanhempi ei ollut maassa
- 65 vuotta vanhemmat henkilöt

Internoitujen piiri kuitenkin laajeni. 2.10.1944 annetulla käskyllä määrättiin 65 vuotta vanhemmat henkilöt internoitaviksi. 17.10 päätettiin internoida henkilöt, joilla Saksan tai Unkarin kansalaisuuden ohella oli myös Suomen kansalaisuus, heidän alle 15-vuotiaat lapsensa, avioliittonsa vuoksi Suomen kansalaisuuden menettäneet suomalaissyntyiset naiset siitäkkin huolimatta että he koko ikänsä olivat asuneet Suomessa sekä alle 15-vuotiaat lapset, joiden kumpikaan vanhempi ei ollut maassa.

Lokakuussa 1944 tehtyjen päätösten taustoja koskeva selvitystyö on käynnissä.

Tilastoja

Maaliskuuhun 1946 mennessä oli internoitu kaikkiaan 470 henkilöä, joista 19 oli Unkarin kansalaisia. Kaksoiskansalaisia oli 75, mikä vastasi noin 16 % kaikista internoiduista. Lapsia oli niin ikään 75.

Internoiduista vapautettiin LVK:n suostumuksella yhdeksän henkilöä ennen internoinnin yleistä päättymistä. Näihin kuuluivat etupäässä ne alle 15-vuotiaat lapset, joiden vanhemmista kumpikaan ei ollut maassa.

Leirit

Internoimisleirejä oli eri aikoina seuraavilla paikkakunnilla:

<u>Leiri</u>	<u>Internoituja</u>
- Nro 1 Lempäälä	106
- Nro 2 Hyvinkää	60
- Nro 3 Pohjankuru	77 + 21 saksalaista sotilaskarkuria
- Nro 4 Oitti	155
- Nro 5 Paimio	82
- Nro 6 Rääpiälä	46
- Nro 7 Loimaa	63
- Nro 8 Tammisaari	293
- Nro 9 Hanko	30

Tiedot yksittäisten leirien internoitujen lukumääristä eivät ole suoraan vertailukelpoisia. Ne kuvaavat lähinnä eri leirien enimmäismääriä eivätkä leirit toimineet kauttaaltaan samanaikaisesti.

Kaikkien internoimisleirien ympärille rakennettiin lokakuusta 1944 lähtien piikkilanka-aitaukset. Vartioimisesta huolehtivat aluksi Kotijoukkojen Esikunnan tehtävään määräämät asevelvolliset ja sittemmin Valpon palkkaamat vartiomiehet.

Suurin osa internoiduista oli VALPO:n mielestä poliittisesti vaarattomia

Internoitujen vapauttamisen jälkeen VALPO laati 31.5.1946 muistion ”Saksan ja Unkarin kansalaisten internoimisesta, omaisuudesta ja valvonnasta”. Siinä todettiin, että internoitujen valtaosa oli poliittisesti vaarattomia. Internoidut oli kuitenkin jaettu seuraaviin ryhmiin:

- internoidut, jotka oli todettu fasistisen hengen läpitunkemisiksi (säilyneen nimiluettelon mukaan näitä oli 16)
- internoidut, joilla oli havaittu olevan fasistisia pyrkimyksiä
- internoidut, jotka olivat poliittisesti vaarattomia
- internoidut, jotka olivat antinatseja

Valpon päiväämättömässä muistiossa ”PM. Internoimisesta” syksyllä 1944 todetaan: ”Enempää nyt internoitujen kuin vielä tietymättömissä olevien joukossa ei yleensä ole henkilöitä, joita olisi epäilty Saksan salaiseen toimintaan sekaantumisesta. Tällaiset henkilöt ovat jo ajoissa poistuneet maasta”. Internoitavien kuljetuspäällikkö S.A. Perret totesi omalta osaltaan 25.9.1944 laaditussa kertomuksessa, että ”kohtalon iva on järjestänyt niin, että kunnollisimmat saksalaiset ovat joutuneet tälle leirille, siis sellaisia, jotka eivät ole pelänneet tänne jäämistä ja jotka ovat kiinteästi sidottu tähän maahan. Katkeruutta heidän keskuudessaan voitiin havaita siitä syystä, että eräät tšekäläiset varakkaat saksalaiset suhteittensa avulla nopeasti pääsivät Suomen kansalaisiksi (esim. Hartkopin, Krügerin, Heitzin y.m. tapaukset).”

Liittoutuneiden valvontakomissio (LVK) antoi 18.3.1946 luvan vapauttaa internoidut.

Poliittisten korvaukset vuonna 1945

Vuonna 1945 maksettiin korvauksia sotavuosina lähinnä poliittisista syistä vangituille henkilöille. Aiheesta ei ole tiettävästi laadittu kattavia tutkimuksia.

Vuonna 1945 eduskunta säätöi lain ”poliittisista syistä tuomituille, syytteessä olleille tai turvasäilössä pidetyille heidän menetetyistä ansiotuloistaan myönnetyn korvauksen verovapaudesta”. Laki koski ainoastaan 13.3.1940 ja 1.9.1944 välisenä aikana vankeuteen otettuja. Muita lain tai asetuksen taseisia säädöksiä ei asiasta annettu, mutta sosiaaliministeriön ns. päätösluettelossa 29.11.1944 määriteltiin korvauksen myöntämiseksi yksityiskohtaiset ja tarkat edellytykset eri rajoituksineen.

Sosiaaliministeriö asetti 2.1.1945 toimikunnan käsittelemään avustusten myöntämistä. Toimikuntaan kuuluivat nuorempi hallitussihteeri Niilo Wallin, toimittaja Uno Laurikainen ja lakitieteen kandidaatti Eino Pekkala. Laurikainen ja Pekkala lienevät edustaneet vangittuina olleita. Myös valtioneuvosto asetti 8.5.1945 valtiovarainministeri Sakari Tuomiojan esityksestä toimikunnan, jonka tehtävänä oli selvittää maksettavien korvausten perusteita. Toimikunnan jäseninä toimivat hallitussihteeri Valfrid Lennart Telkkä, kansliapäällikkö John Hellén ja hallitussihteeri Niilo Wallin. Tässä toimikunnassa vangituilla ei siis ollut edustusta.

Korvaus maksettiin siis ainoastaan menetetyistä ansiotuloista ja koska tämä maksettiin keskiansiot alittavan korvaussumman perusteella, vaadittiin korvaussummille verovapautta. Tähän eduskunta siis suostui. Korvauksia maksettiin ilmeisesti 270 henkilölle. 74 korvaushakemusta hylättiin.

Eduskunta myönsi korvauksia varten 75 miljoonaa markkaa, joten keskimääräinen korvaussumma oli noin 278 000 markkaa. Tämä vastaisi nykyrahana noin 28 400 euroa. Tieto on kuitenkin epävarma, sillä korvauksen saajien tarkka lopullinen määrä ei ole tiedossa.

Asekauppias Willi Daugs ja Sirola-opisto

Saksalainen asetehtailija ja -kauppias Willi Daugs ja hänen vaimonsa Anna Daugs ostivat vuonna 1941 asunnokseen Hämeenlinnan liepeillä olevan Vanajanlinnan kartanokiinteistön, joka oli aikaisemmin ollut Rosenlewin suvun hallussa. Daugs hankki vuonna 1930 osake-enemmistön Tikkakoski OY:n asetehtaasta, joka tuotti mm. konepistooleja. Sotavuosina Daugs järjesti Suomen aseostoja Saksasta. Hänelle ja Lilli-vaimolle myönnettiin vuonna 1944 Suomen kansalaisuus. Pariskunta lähti kuitenkin pois jättäen kaiken Suomessa olevan omaisuutensa (asetehdas, Vanajanlinna, Inkoon Lövön saari). 1950-luvulla Daugs tuotti konepistooleja Espanjassa ja hänen uskotaan myöhemmin siirtyneen Etelä-Amerikkaan.

Saksalaisena omaisuutena Vanajanlinna siirtyi sodan jälkeen Neuvostoliiton valtion omaisuudeksi. Vuonna 1945 perustettu Yrjö Sirolan säätiö vuokrasi vuonna 1947 Vanajanlinnan vuonna 1946 perustetun Sirola-opiston käyttöön. Yrjö Sirolan säätiöstä tuli sodanjälkeisinä vuosina merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja mm. johtuen siitä, että suurehko osa em. poliittisista vangeista ja turvasäilöön otetuista päätti sijoittaa valtiolta saamansa korvaukset säätiön harjoittamaan sivistystoimintaan. Vuonna 1956 Sirola-säätiö osti Vanajanlinnan Neuvostoliitolta.

Sirola-opiston toiminta päättyi vuonna 1994, minkä jälkeen Vanajanlinna myytiin. Vanajanlinna on nykyään kaupallista hotelli- ja ravintolatoimintaa harjoittavan Vanajanlinna Oy:n omistama.

Internoitujen merimiesten korvaukset vuonna 1958

Jatkosodan aikana internoitiin vuosina 1941–45 ulkomailla 1 712 suomalaista merimiestä. Vuonna 1957 valtiovarainministeriö teki päätöksen ”ulkomailla internoituina olleille suomalaisille merimiehille suoritettavan korvauksen hakemisesta”. Päätös julkaistiin Suomen asetuskoelmassa (92/1957).

Korvauksia myönnettiin sekä menetetystä omaisuudesta että ansiotulojen menetyksestä. Hakemuksia saapui yhteensä 797, joista hyväksyttiin 510 ja hylättiin 282. Korvausten keskimääräinen suuruus oli 73 770 markkaa. Tämä vastaisi nykyrahana noin 1 475 euroa.

Partisaaniuhrien omaiset korvaukset vuonna 2003

Eduskunta säätöi vuonna 2003 lain valtion korvauksesta eräille Neuvostoliiton partisaani-iskujen kohteeksi joutuneille henkilöille (697/2003). Tämän mukaan suoritetaan korvausta henkilöille sairauden johdosta, joka on aiheuttanut vuosina 1939–45 Neuvostoliiton partisaaniosastojen tai muiden aseellisten erikoisjoukkojen hyökkäyksestä. Edellytyksenä on kuitenkin, että sairauden syntyminen todennäköisillä syillä liittyy hyökkäyksen aiheuttamaan poikkeukselliseen järkytykseen. Yhteensä noin 1 350 hakemuksesta hyväksyttiin noin 740 ja hylättiin noin 610. Korvaussumma on 1 500 euroa.

Internoitujen kaksoiskansalaisten korvausvaatimukset vuonna 1949

Vuosina 1946 ja 1948 säädettyjen lakien perusteella saksalaisen omaisuuden Neuvostoliitolle tapahtuneesta luovutuksesta kärsimään joutuneille Suomen kansalaisille maksettiin valtion varoista korvauksia. Tähän ryhmään laskettiin kuuluvaksi myös suomalaissyntyiset, internoiduksi joutuneet kaksoiskansalaiset. Vuonna 1949 haki tiettävästi 35 kaksoiskansalaista korvauksia myös vapauden menetyksestä. Useimmat lähettivät korvaushakemuksensa valtioneuvostolle H. Falckin asianajotoimiston välityksellä. Hakijat vaativat korvausta sekä menetetystä ansiotulosta että sielullisesta kärsimyksestä. Melko tyypilliset korvausvaatimukset olivat 160 000 markkaa menetetystä ansiotulosta ja 225 000 markkaa sielullisista kärsimyksistä eli yhteensä noin 385 000 markkaa. Summa vastaisi nykyrahana noin 13 860 euroa. Toistaiseksi ei ole löytynyt lähempää tietoa hakemusten käsittelystä.

Ohjausryhmän kokous

Ohjausryhmä kokoontuu keskiviikkona 12. marraskuuta klo 9 pääjohtajan huoneessa.